

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

Факультет природничо-географічної освіти та екології

Кафедра географії

Затверджено

Декан факультету природничо-
географічної освіти та екології

Турчинова Г.В.

«12» травня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

Комплексної економіко-географічної практики
освітнього рівня бакалавр

галузі знань 01 Освіта

спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)

Шифр за навчальним планом П.1.07

Робоча програма навчальної комплексної економіко-географічної практики для студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) на 2019-2020 навчальний рік 16 с.

Робоча програма розроблена на підставі наскрізної програми практик студентів спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова від «13» «червня» 2017 р., протокол № 8.

Розробники: кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри географії
Щабельська В.Г.
викладач кафедри географії Пологовська Ю.Ю.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри економічної і соціальної географії

Протокол від “12” травня 2020 року № 7

Завідувач кафедри _____ (Щабельська В.Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис комплексної економіко-географічної практики

Рік підготовки – 3

Семестр – 6

Кількість тижнів – 1

Кількість кредитів – 1,5

Загальна кількість годин – 45

Вид контролю – залік

2. Мета та завдання комплексної економіко-географічної практики

Мета практики полягає в оволодінні методами та методикою комплексного економіко-географічного дослідження природно-ресурсного потенціалу, системи розселення, галузевої та територіальної структури господарського комплексу конкретного району, обґрунтуванні концептуальних засад функціонування та перспектив розвитку в умовах глобалізації світового господарства.

Завдання практики:

- вивчити природні умови і ресурси району практики, дати оцінку територіальної диференціації природно-ресурсного потенціалу і ефективності природокористування;
- проаналізувати поселенську мережу району, функціональні типи населених пунктів, побут і культуру населення району, історико-краєзнавчі та художні музеї, природні, історичні та меморіальні пам'ятники тощо;
- дати аналіз галузевої, функціональної та територіальної структур господарства району практики, об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури району, дослідити рівень забезпеченості ними потреб населення;
- дати оцінку екологічної ситуації, що склалася в районі практики та розробити рекомендації щодо її поліпшення.
- удосконалити вміння проводити суспільно-географічні дослідження (обробка статистичних даних, картографічне моделювання тощо)

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	Знати: • загальну суспільно-географічну характеристику районів, якими проходять маршрути практики; • специфіку територіальної організації населення та господарства територій, що вивчаються;	• організація і проведення економіко-географічних маршрутних, стаціонарних і експедиційних спостережень і досліджень; • дослідження технологічних та економічних особливостей діяльності, а також територіальної організації промислових, сільськогосподарських

• методи та методики проведення суспільно-географічних досліджень Вміти: • володіти методиками проведення суспільно-географічних досліджень; • встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фізико-географічними, соціально-економіко-географічними та історичними явищами й процесами; • складати комплексні (економіко-географічні) характеристики регіонів проведення практики та підприємств; • вести щоденник практики, оформляти результати досліджень	• підприємств та установ соціально-культурної сфери; • пошук, збір та обробка різноманітних фактичних даних, що характеризують умови та особливості соціально-економічного розвитку регіону; • науковий аналіз соціально-економічної ситуації в регіоні із застосуванням різних методів дослідження, що дозволяють виявити фактори, особливості, проблеми та перспективи його розвитку; • оформлення результатів проведеного суспільно-географічного дослідження; • виконання індивідуальних завдань як складової частини звіту про практику академічної групи
--	--

3. Програма комплексної економіко-географічної практики

Комплексна економіко-географічної практика студентів 3 курсу може бути організована в різних регіонах. Але в умовах тимчасових обмежень головні критерії вибору території, що вивчається, максимальна доступність різноманітних джерел інформації і можливість безпосереднього знайомства з різними типами об'єктів. В якості об'єктів суспільно-географічного дослідження виступають підприємства, установи, заклади, вивчення яких можливо з використанням не лише матеріалів безпосереднього дослідження, а й інтернет-ресурсів.

Формами проведення практики є маршрутні спостереження; стаціонарно-радіальне дослідження території (району практики); збір інформації шляхом бесіди з місцевим населенням, з публікацій місцевої преси, статистичні довідники України; камеральна обробка зібраної інформації на основі програми практики; виклад матеріалів зведеної обробки даних у текстовій формі, формі статистичних рядів (рядів розподілу і рядів динаміки), таблиць, графіків (діаграм, картограм, картодіаграм); складання економіко-географічних профілів та характеристик; складання звіту.

Навчальна практика студентів - це достатньо складний і тривалий процес в якому виділяють декілька етапів діяльності студентів: підготовчий, польовий, камеральний.

Підготовчий період проводиться онлайн і включає навчально-методичну, організаційну і технічну підготовку. Навчально-методична підготовка передбачає: а) ознайомлення студентів з метою і завданнями практики, методами та прийомами роботи під час практики, методикою ведення польових щоденників; б) ґрунтовне ознайомлення з усіма доступними матеріалами - літературними, статистичними, картографічними; в) складання економіко-географічної характеристики району практики за літературними джерелами і економіко-географічного профілю за маршрутом

практики. На підставі зібраних матеріалів студенти складають чітке уявлення про особливості природи і господарства району майбутньої практики.

Організаційна підготовка включає консультацію керівників практики для студентів про роботу, правила і норми поведінки на практиці, права і обов'язки керівника і студентів. Студенти знайомляться з інструкцією з техніки безпеки. Вирішуються питання підготовки і оформлення документації практики. Технічна підготовка включає підбір навчального матеріалу, обладнання, посібників.

Польовий період - основний етап практики. Від його організації і наукового рівня залежить рівень проведення практики. Робота здійснюється згідно детально розробленої програми і методики суспільно-географічних досліджень. Керівник практики систематично консультує студентів, надає наукову та методичну допомогу, здійснює перевірку виконаної ними роботи.

Камеральний період - заключний етап практики, під час якого матеріали, зібрані в процесі польових робіт, аналізують, перевіряють, уточнюють і готують звіт. Звіт вміщує щоденник, в якому відображена щоденна робота під час практики, послідовно описується маршрут, об'єкти спостереження на маршруті, економіко-географічний профіль за маршрутом, звіти за монографічним вивченням окремих об'єктів в районі практики. У звіті також подаються картографічні матеріали, графіки, статистичні таблиці, фотодокументи, колекції мінералів, рослин, зразків продукції, місцевих видань, що відображають географічну специфіку району.

Планування комплексної суспільно-географічної практики потребує: а) розробки загального укрупненого плану маршруту з урахуванням загальних вимог, мети і завдань практики; б) його подальшої конкретизації, тобто складання досить детального плану роботи на об'єктах практики; в) складання графіка проходження практики за розробленим маршрутом.

Перелік видів діяльності студентів на період проходження навчальної комплексної економіко-географічної практики:

- ведення щоденника практики;
- збір статистичних матеріалів на підприємствах, в організаціях, установах, фірмах за передбаченою (розробленою) формою;
- складання карт та всебічний аналіз їх;
- оцінка матеріалів зібраних у процесі польових робіт і з літературних джерел;
- складання характеристики економіко-географічних об'єктів: населеного пункту (міста, села), промислового (сільськогосподарського) підприємства, промислового (транспортного) вузла, морського (річкового) порту;
- складання комплексного економіко-географічного опису території (району) практики;
- опис місцевих особливостей культури і побуту населення;
- відео та фото різних економіко-географічних об'єктів.

Зміст діяльності студентів-практикантів

День практики	Тема занять	Види робіт студента
Перший день	Загальна історико-географічна характеристика району дослідження	Отримання індивідуальних завдань. Підбір необхідної літератури, статистичної і картографічної інформації; робота з джерелами інформації. Опис історії формування району дослідження, його заселення, господарське освоєння. Складання комп'ютерної картографічної основи об'єктів дослідження.
Другий день	Суспільно-політичні та природні передумови розвитку району дослідження	Вивчення літературних і картографічних джерел, пов'язаних з вивченням природно-ресурсного потенціалу регіону дослідження та його оцінки, складання карти «Природно-ресурсний потенціал регіону». Отримання статистичних даних з офіційних публікацій, Інтернет-джерел, регіональних статистичних органів щодо динаміки чисельності населення, його складу, міграційної рухливості та розселення. Аналіз отриманої інформації. Складання карти щільності населення; графіків і діаграм, що характеризують динаміку чисельності і склад населення, природний і механічний рух, територіальну структуру міста/сільського населеного пункту.
Третій – четвертий день	Функціональний розвиток і географія галузей промисловості, аграрної сфери та територіальна організація соціальної інфраструктури району дослідження	Збір інформації і характеристика структури господарства та промисловості району дослідження. Ознайомлення з роботою промислових підприємств, економічними і технологічними особливостями. Маршрутні польові спостереження. Опис за схемою конкретних підприємств. Складання картосхем, графіків і діаграм. Збір інформації і характеристика особливостей розвитку підприємств аграрної сфери міста. Ознайомлення з роботою підприємств переробної промисловості АПК, маршрутні польові спостереження, опис конкретних підприємств за схемою. Складання картосхем, графіків і діаграм. Ознайомлення з роботою підприємств сфери послуг району дослідження. Збір додаткової інформації, її аналіз і складання картосхем. Опис конкретних об'єктів.
П'ятий день	Звіт практики	Завершення аналізу та обробки отриманої інформації, складання зведеного текстового звіту, його оформлення. Складання фото- та відеозвіту і презентації до підсумкової доповіді на захисті. Надання на перевірку викладачу попереднього варіанту звіту.
Шостий день	Залік	Звітна конференція. Захист звіту, залік

4. Форми та методи контролю

Підсумки комплексної економіко-географічної практики підводяться у формі індивідуального захисту звіту та складання заліку викладачу, який керує практикою.

Звіт про проходження комплексної економіко-географічної практики вміщує щоденник, в якому відображена щоденна робота студентів під час практики, послідовно описується маршрут, об'єкти дослідження, економіко-географічний профіль за маршрутом груповий звіт.

План економіко-географічного вивчення промислового підприємства

- Назва підприємства, його значення (за характером підпорядкування).
- Економіко-географічне положення.
- Сировина і зв'язки підприємства по сировині.
- Паливо і енергія. Водопостачання.
- Головні риси технологічного процесу, основні засоби виробництва.
- Продукція підприємства, її собівартість.
- Зв'язки підприємства по збуту готової продукції.
- Працересурсний потенціал.
- Транспорт підприємства.
- Економіко-географічна характеристика зв'язків підприємства
- Перспективи розвитку підприємства.

План економіко-географічного вивчення сільськогосподарського підприємства

- Загальна характеристика господарства.
- Природні передумови сільськогосподарського виробництва.
- Економічні передумови сільськогосподарського виробництва.
- Виробнича структура і спеціалізація сільськогосподарського виробництва.
- Галузі рослинництва.
- Галузі тваринництва.
- Собівартість і рентабельність виробництва.
- Перспективи розвитку господарства.

До звіту студенти готують картографічні матеріали, графіки, статистичні таблиці, фотодокументи, колекції, що відображають географічну специфіку. Структура звіту включає наступні пункти:

Вступ

Розділ I Економіко-географічне дослідження господарського комплексу району

1.1 Природні та суспільно-географічні чинники формування та розвитку району

- 1.1.1 Особливості економіко-географічного положення
- 1.1.2 Історико-географічні особливості розвитку
- 1.1.3 Природні умови та ресурси
- 1.1.4 Населення та трудові ресурси
- 1.1.5 Транспортний фактор

Розділ II Галузева структура та особливості територіальної організації господарського комплексу району

2.1 Роль та значення господарського комплексу району в економічному розвитку країни

2.2 Функціональний розвиток галузей промисловості

2.3. Функціональний розвиток галузей аграрної сфери

2.4. Соціально-географічна характеристика невиробничої сфери

Розділ III Зовнішньоекономічні зв'язки та інвестиційна діяльність

3.1 Експортно-імпортний потенціал

3.2. Особливості інвестиційної діяльності

Розділ IV Проблеми та перспективи розвитку регіону дослідження.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

Після закінчення практики щоденник разом зі звітом перевіряється керівниками практики, які його підписують та оцінюють правильність заповнення. Оформлений щоденник разом із звітом студент має здати керівнику практики, надалі ці документи зберігаються на кафедрі.

5. Вимоги до звітної документації

Вимоги до оформлення звіту

Загальні вимоги: чіткість побудови; логічна послідовність викладу матеріалу; глибина досліджування і повнота висвітлення питань; конкретність викладу результатів роботи; наявність графічного (картографічного) матеріалу, відповідних схем, графіків та фотоматеріалів.

6. Розподіл балів, які отримують студенти

№	Вид діяльності студентів-практикантів	Термін виконання	Кількість балів
1.	Польовий етап (ознайомлення з виробничим процесом підприємств, активність під час екскурсій на підприємства)		15
2.	Ведення індивідуального польового щоденника		5
3.	Виконання індивідуальне завдання в груповому звіті - змістовність, оформлення, захист, відповідь		30
4.	Залік		50
	Всього		100

Контроль успішності студентів за результатами проходження практики відповідно до вимог Болонського процесу оцінюється за шкалою ECTS. Контроль успішності проходження польової практики студентів включає суму оцінок роботи студента за окремими видами польових і камеральних робіт. Студенту зараховується проходження комплексної економіко-географічної практики за умови виконання всіх видів робіт і отримання не

менше 60 балів за 100-бальною шкалою. У випадку отримання студентом менше 34 балів, проходження практики не зараховується і призначається повторний курс. Якщо студент набрав від 35 до 59 балів, проходження практики не зараховується, але надається можливість повторного складання заліку.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
65-69	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

7. Методичні рекомендації

Методика дослідження суспільно-географічних комплексів базується на використанні порівняльно-описового, картографічного, статистичного, балансового методів.

Кожен студент отримує індивідуальне завдання, яке пов'язане вивчення конкретного суспільно-територіального об'єкта та його складників.

Програма вивчення промислового підприємства

1. Загальні відомості та географічне положення.
2. Історико-географічні особливості розвитку.
3. Особливості технологічного процесу підприємства. Аналіз економічних показників роботи підприємства.
4. Кількісний та якісний склад робочої сили підприємства.
5. Економіко-географічна характеристика зв'язків підприємства.
6. Перспективи розвитку підприємства.

Програма вивчення промислового підприємства

1. Загальні відомості та географічне положення.
2. Виробничі ресурси сільськогосподарського підприємства і організація їх використання.
 - Економічна оцінка агрокліматичних умов та земельного фонду
 - Матеріально-технічне забезпечення на підприємстві.

– *соціально-економічна характеристика робочої сили.*

3. Особливості галузей сільськогосподарського виробництва.

– **Рослинництво.** Площа земель, зайнятих зерновими, технічними, овочевими і кормовими культурами, садами і виноградниками. Особливості розміщення сільськогосподарських культур залежно від місцевих природних умов. Принципи організації основних виробничих процесів та економічна оцінка варіанту технологічного процесу. Вартість валової продукції рослинництва за видами продукції. Собівартість продукції рослинництва. Економічна оцінка застосування інтенсивних технологій в рільництві. Ринок реалізації продукції.

– Основні зернові культури, їх посівні площі, валові збори. Економічні показники.

– Технічні культури, їхній склад, врожайність, посівні площі, валові збори. Основні економічні показники. Місце технічних культур у валовій і товарній продукції господарства.

– Овочівництво і баштанництво. Посівні площі, валові збори, урожайність, економічні показники.

– Картопля і кормові культури, їхня площа, валові збори, врожайність, основні економічні показники.

– Сади і виноградники. Склад і врожайність, механізація робіт. Валова і товарна продукція, прибуток з 1 га. Реалізація продукції.

– **Тваринництво.** Загальна кількість худоби за видами. Зміна поголів'я худоби і птахів за останні роки. Розміщення поголів'я худоби і птахів на території господарства залежно від місцевих природних і економічних умов. Інші галузі тваринництва. Їхня роль і значення в господарстві району. Вартість валової продукції тваринництва за видами продукції. Собівартість продукції та рентабельність окремих галузей тваринництва. Реалізація продукції тваринництва. Ринок реалізації продукції.

4. Макроекономічні показники розвитку підприємства.

Формування прибутку підприємств та його розподіл. Валовий прибуток у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, на 100 га ріллі і на одного працівника господарства. Середній річний прибуток працівника в грошовому виразі.

5. Перспективи розвитку. Місце господарства у складі агропромислового комплексу. Основні показники плану розвитку господарства на найближчий час. Перспективи спеціалізації господарства.

Програма дослідження міста

Економіко-географічне положення. Положення щодо кордонів, держав, економічних центрів, економічних міждержавних організацій, ринків товарів, послуг, праці, фінансів, інформації, транспортних магістралей, транспортних центрів та вузлів тощо.

Історико-географічні передумови виникнення та розвитку міста. Час і причини виникнення. Походження назви. Огляд розвитку території

міста за історичними віхами формування.

Природно-ресурсний потенціал. Особливості рельєфу, клімату. Корисні копалини. Коротка характеристика водних ресурсів. Водні ресурси. Ґрунти, їх господарська оцінка. Тип і характер сучасної рослинності. Зміна природного середовища в результаті господарської діяльності населення.

Населення. Чисельність населення. Природний і механічний рух населення. Сучасна статеві-вікова структура населення району дослідження. Національний склад та його зміни. Соціальний склад населення та особливості його зайнятості. Освітній рівень та професійний склад населення. Особливості розселення. Тип планувальної структури. Якість життя населення.

Господарство. Галузі спеціалізації господарства. Показники розвитку господарського комплексу міста. Провідні промислові підприємства та їх характеристика за схемою. Особливості розвитку сфери послуг: освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство транспорт, торгівля та ресторанне господарство, культурна. Особливості, проблеми та перспективи розвитку галузей сфери послуг торгівельної сфери, ресторанного господарства.

Зовнішні економічні зв'язки. Характер зв'язків міста з іншими населеними пунктами району, області, столицею. Місце міста в міжрегіональному та внутрідержавному поділі праці. Структура і географія міжрегіональної та міжнародної торгівлі тощо. Інвестиційний потенціал міста та інвестиційні проекти.

Основні й допоміжні інформаційні джерела :

Базова література:

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983
2. Голиков А. П., Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Вступ до економічної і соціальної географії: Підручник. – К.: Либідь, 1997 – 306 с.
3. Голиков А. П. Размещение производительных сил и регионалистика: Учебное пособие / Голиков А. П., Дейнека А. Г., Казакова Н. А. – Харків: «Олант», 2005 – 319 с.
4. Іщук С. І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Навчальний посібник. – К.: Видавець Паливода А. В., 2006 – 283 с.
5. Методичні рекомендації для проходження виробничої практики студентами спеціальності «Географія»/ Упоряд. Маковецька Л.О. – Луцьк 2015.
6. Немець Л. М., Сегіда К. Ю. Методичні рекомендації щодо проходження економіко-географічного етапу навчальної природничо-наукової практики студентів 1 курсу напряму підготовки «Географія». Видання четверте. – Харків, 2014. – 20 с.

7. Розміщення продуктивних сил: Навчальний посібник / За ред. В. В. Ковалевського О. Л. Михайлюк, В. Ф. Семенова. – К.: Либідь, 1996. – с. 369-386.
8. Розміщення продуктивних сил: Підручник / За ред. Є. П. Качана. – К.: Вища школа, 1998. – с. 191-208.
9. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

Допоміжна література:

1. Батіг А.І. та ін. Планування та організація діяльності аграрного підприємства: Посібник. – К.: Аграрна освіта, 2003. – 425 с.
2. Білуха М. Т. Основи наукових досліджень: Підручник. — К.: Вища шк., 1997. — 271 с.
3. Гукалова І. В. Якість життя населення України: суспільногеографічна концептуалізація : монографія. — К.: Друкарня МВС України, 2009. — 346 с.
4. Заставецька О. В. Комплексний соціальний і економічний розвиток території : теоретичні і методичні основи дослідження. — Тернопіль, 1997
5. Коновалова Н. І. Методика соціальних та економіко-географічних досліджень: Навч. посіб. — Чернівці: Рута, 1998. — 88 с.
6. Ровенчак І. І. Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження: монографія. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 240 с.
7. Організація і планування сільськогосподарського виробництва. Підручник для студентів економічних спеціальностей вищих аграрних закладів освіти III-IV рівнів акредитації. М.М. Ільчук, Л.Я. Зрібняк та ін. за ред. М.М. Ільчука, Л.Я. Зрібняка. К.: 2008. – с.
8. Садова У. Я. Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і перспективи розвитку: монографія. — Львів: ІРД НАН України, 2005. — 408 с.

Інформаційні джерела :

1. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. <http://www.auu.org.ua/uk/web/>
3. http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp
4. <http://ukrautoprom.com.ua/statistika/statistika>
5. <http://mpe.kmu.gov.ua/>
6. <http://infolight.org.ua>
7. <http://www.rada.com.ua>
8. <http://uaror.org.ua>
9. <http://www.mtu.gov.ua/>